

De Hereeniging Der Christelijke
Gereformeerde En Protestantsche
Gereformeerde Kerken

Door

DS. H. HOEKSEMA

Uitgegeven door de Reformed Free Publishing Association

De Hereeniging Der Christelijke Gereformeerde En Protestantsche Gereformeerde Kerken

Is ze geëischt, mogelijk, wenschelijk?

Referaat geleverd op een conferentie van
eenige Christelijke Gereformeerde en Pro-
testantsche Gereformeerde Predikanten.

• •

Door
DS. H. HOEKSEMA

De Hereeniging Der Christelijke Gereformeerde En Protestantsche Gereformeerde Kerken

Is ze geëischt, mogelijk, wenschelijk?

De onmiddellijke aanleiding tot deze vergadering van enkele leiders der Christelijke en Protestantsche Gereformeerde Kerken is ongetwijfeld geweest het verkeer van Dr. K. Schilder onder ons. Zoo nu en dan werd door deze en gene, ook vóór de komst van den Kamper hoogleeraar, wel eens de gedachte geuit, dat het verschil tusschen beide kerkengroepen eigenlijk niet groot, niet fundamenteel genoeg was, om het van elkander gescheiden leven en afzonderlijk bestaan te rechtvaardigen, tot eenige actie kwam het nooit. Het was Dr. Schilder, die in zijne lezingen ten onzent de gedachte uitsprak, niet alleen, maar er ook op aandrong, dat de beide groepen elkander opnieuw moesten zoeken, tot een samenspreking moesten trachten te komen over de punten, die ons uit elkander deden gaan, en, indien mogelijk, weer onder één kerkelijk dak samen te leven. Op de conferentie, die wij, Protestant-sche Gereformeerde predikanten met den hoogleeraar mochten hebben, was het één der eerste vragen, waarvoor hij ons plaatste, of wij onzerzijds tot zulk eene samenspreking gewillig en bereid zouden worden bevonden. En zooals ik reeds in de Standard Bearer schreef, sprak men ook van meer dan ééne zijde in Nederland de hoop uit, dat één der vruchten van Dr. Schilder's reis mocht zijn, dat het tot zulk eene hereeni-

ging mocht komen. Ik zeg dus niet teveel, wanneer ik meen te mogen opmerken, dat het vooral op zijn aandrang is geweest, dat enkele der Christelijke Gereformeerde broederen de poging waagden, om een vergadering als deze samen te roepen. En ik wil mijnerzijds waardeering en erkentelijkheid uitspreken voor de uitnodiging, die we ontvingen om deze vergadering bij te wonen.

Intusschen meende ik, dat het van het hoogste gewicht is voor het welslagen van eene poging als deze, dat we elkander goed verstaan, en dat eenige voorbereiding voor onze bespreking der verschillende kwesties, die thans of later zullen worden besproken, niet ongewenscht kon geacht worden. Dit is reeds in het algemeen waar. Van alle compromis ben ik een vijand. Van eene oppervlakkige bespreking der kwesties en daarop volgende verzoening en hereeniging is geen heil te verwachten. Grondige bespreking der geschillen is dus eisch. Maar ik meen, dat vooral de omstandigheden, waaronder deze vergadering werd samen geroepen, ons nopen tot voorzichtigheid. In de eerste plaats meen ik, dat de komst van en omgang met Dr. Schilder hier en daar een zekere geestdrift tot openbaring heeft gebracht, die het oordeel van sommigen wel eenigszins heeft beneveld. Straks, wanneer de geachte hoogleeraar weer in Nederland is, komt én bij hem en bij ons het kalmer en nuchterder nadenken, dat onontbeerlijke voorwaarde is voor alle heldere en gezonde beschouwing der dingen. Ik ben van gedachte, dat het niet onmogelijk geacht moet worden, dat er thans ook vreemd vuur op het altaar is. De dingen moeten vooral thans niet in der haast geschieden. In de tweede plaats acht ik het niet onmogelijk, dat onze geachte gast uit Nederland de dingen, die ons scheiden, laat ik maar zeggen in een ander licht ziet dan wij. Als ik mij niet vergis, dan is het zijn oordeel, dat wij

een al te zwaren strijd gestreden hebben in 1924 over de kwestie der gemeene gratie, en dat onze geschillen niet ernstig genoeg zijn om ons gescheiden te houden. Voor en aleer ik met zulk een oordeel zou kunnen instemmen, zou dit door grondige bespreking duidelijk moeten worden gemaakt. En in deze beschouwing der dingen sta ik niet alleen. In één der laatste nummers van De (Christelijke Gereformeerde) Wachter kan men het nog lezen, dat wij, naar het oordeel van den schrijver, een diep zondigen weg bewandelen, en weliswaar niet als heidenen en tollenaars zijn te beschouwen, maar toch slechts dienen te worden behandeld als voorwerpen van vermaning, om ons van onzen boozen weg te bekeeren. Ik behoef het den broederen hier tegenwoordig zeker niet te verzekeren, dat mijn tegenwoordigheid hier niet moet worden beschouwd als een bewijs van mijn bereidheid om mijzelf te onderwerpen aan eene broederlijke vermaning. Ik zeg dit niet uit gemis aan een broederlijken geest. Integendeel verklaar ik mij bereid, tot het welslagen van deze vergadering, voor het tegenwoordige de grieven, die ik meen te hebben, opzij te zetten en zooveel mogelijk te vergeten, en een vriendschappelijke houding aan te nemen. Maar wel zeg ik dit, om aanstonds mijn meening te kennen te geven en te motiveeren, dat eene vergadering als deze dan alleen te rechtvaardigen kan zijn en van haar heil te verwachten is, wanneer ze zich ten doel stelt de kwesties, die ons thans scheiden, grondig te bespreken. Als eene inleiding tot zulke eene bespreking, alsmede als eene verklaring van ons standpunt, mag dit opstel worden beschouwd.

En dan wil ik beginnen met datgene, waarover we het ongetwijfeld allen eens zijn. Allereerst zijn we het zeker allen hierover eens, dat de Kerk van Christus één is. Ze is één lichaam, één in haar Hoofd, Christus Jezus onzen Heere, één in den Geest, vereenigd in den

band des vredes door het ééne geloof, evenals er is één God en Vader, Die is boven allen en in allen. Die eenheid moet ook in de Kerk op aarde zooveel mogelijk worden verwerkelijkt en tot openbaring gebracht. Daarom is het ook de heilige en dure roeping van alle geloovigen om die ware eenheid te zoeken met al, wat in hen is. Wat als Kerk van Christus bij elkaar behoort, moet niet gescheiden zijn, nog veel minder in een verhouding van vijandschap leven. Alle verdeeldheid dient te worden vermeden. En wie oorzaak wordt, dat hetgeen waarlijk één is en bij elkaar behoort, toch van elkander wordt gescheurd, zal het oordeel dragen. We zijn het eens met Calvijn, die ons leert, dat de Kerk daarom algemeen of Katholiek genoemd wordt, "omdat men geen twee of drie kerken kan verzinnen, zonder Christus te deelen, hetgeen niet mogelijk is." (Inst. IV, cap. 1, 2). En we willen onderschrijven het woord van Bavinck: "Wij kunnen ons als Christenen niet diep genoeg verootmoedigen over de scheuring en tweedracht, die alle eeuwen door in de kerk van Christus heeft bestaan; zij is eene zonde tegen God, in strijd met de bede van Christus, en veroorzaakt door de duisternis van ons verstand en de liefdeloosheid van ons hart". (Dogm. IV, 344).

Toch gaat het daarom niet aan, om aan te dringen op de vereeniging van al wat op aarde zich noemt met den naam van kerk. Ofschoon het te begrijpen is, dat men, gedrongen door een vurige begeerte naar een verkeerd opgevatte eenheid der Kerk zich dikwijls liet verleiden om door macht of kunstmatige middelen, door syncretisme en verloochening van beginsel, zulk een eenheid tot stand te brengen, toch mogen we onze medewerking aan zulke bewegingen niet geven. De verdeeldheid in de Kerk op aarde is nu eenmaal een feit. Hetgeen zich kerk noemt op aarde mag zeker allereerst worden onderscheiden in ware en valsche

kerk. Tot de laatste moeten zeker gerekend worden die zoogenaamde kerken, die in het geheel niet meer rekenen met den Woorde Gods en menschenlijke wijsheid verkondigen inplaats van het evangelie van Christus, die hebben afgerekend met de breede grondslagen van het Christendom, zooals de Godheid van Christus, de verzoening door Zijn bloed, de opstanding en de wederkomst van den Heiland. Maar ook hetgeen nog in breeden zin des woords tot de ware kerk moet worden gerekend, omdat het Woord Gods er in meerdere of mindere mate bekend is en verkondigd wordt, bestaat in allerlei graad van zuiverheid. Er is verschil in zuiverheid van confessie, verschil in betrekking tot de bediening der sacramenten, verschil in kerkregeering en verschil in vorm van eeredienst. Afgedacht zelfs van de valsche kerk, gaat het niet aan, om al wat nog eenig recht heeft op den naam van Kerk onder één kerkelijk dak te brengen. Reeds om praktische overwegingen zou dit onmogelijk moeten worden geacht. Maar veel zwaarder weegt het feit, dat de hoofdroeping der Kerk op aarde is om Gods Woord zuiver te bewaren en te verkondigen, en dat door zulk een poging tot fusie de waarheid niet slechts zou worden verduisterd en meer en meer vervalscht, maar eerlang ook geheel verloren zou geraken. Vooral hierom heeft de Kerk de roeping tot voortgaande reformatie, opdat zij tegenover allerlei verkeerde invloeden van binnen en van buiten de waarheid mag kunnen blijven bewaren en handhaven, zoowel als verder ontwikkelen. Mede hierom kan eene kerk de roeping hebben, onder bepaalde omstandigheden, waar het binnen een zeker kerkverband onmogelijk wordt gemaakt om de waarheid zuiver te bewaren, tot terugkeer en afscheiding. En eindelijk is het juist hierom de roeping van elken geloovige, om zich te voegen bij die kerk, die naar de overtuiging zijns harten de zuiverste

openbaring is van het lichaam van Christus. "Er is", zegt Bavinck, "groot verschil in de zuiverheid van de belijdenissen en de kerken. En naar de zuiverste hebben wij te staan en te streven. Wie daarom tot de overtuiging komt, dat de Protestantsche kerk beter is dan de Roomsche, en de Gereformeerde zuiverder is dan de Luthersche of Remonstrantsche of Doopsgezinde, heeft, zonder daarmede zijne kerk als eene valsche te oordeelen, deze te verlaten en bij de andere zich aan te sluiten. En in de eigen kerk te blijven, in weerwil van veel onzuiverheid in leer en leven, is zoolang plicht, als zij ons niet verhindert, om naar de eigen belijdenis getrouw te zijn en, zij het ook indirect, ons niet dwingt den menschen meer te gehoorzamen dan Gode". (Dogm. IV, 347). En wij voegen hieraan toe, dat wie het anders doet, eenvoudig de valsche kerk in de hand werkt. En dit beteekent tevens, dat zoo iemand verhinderd wordt in eigen kerk naar de zuiverheid der waarheid te belijden en te wandelen, en er geen andere kerk in den omtrek is, waarbij hij zich zou kunnen aansluiten, hij geroepen is te streven naar eene nieuwe en zuivere openbaring der kerk op aarde.

Vandaar, dat gereformeerden altijd nadruk hebben gelegd op de kennis van de kenmerken der ware kerk. Gewoonlijk werden drie, soms ook twee van zulke kenmerken genoemd. Ze zijn: de zuivere verkondiging van Gods Woord, de rechte bediening der sacramenten, en de handhaving der kerkelijke tucht. Deze drie staan echter niet los naast elkander, en kunnen ten slotte alle herleid worden naar het eerste: de zuivere verkondiging van het Woord Gods. Waar de zuiverheid van Gods Woord gehandhaafd blijft, daar zullen ook de sacramenten naar dat Woord worden bediend, en daar zal ook de kerkelijke tucht worden gehandhaafd. Bovendien is, zooals we reeds zeiden, het de

hoofdroeping der Kerk om Gods Woord te bewaren en te verkondigen en in het midden der wereld te belijden. Waar Gods Woord is, daar is de Kerk; waar de kerk is, daar wordt Gods Woord bewaard, geloofd, beleden, verkondigd en in praktijk gebracht. Waar Gods Woord het zuiverst wordt bewaard, geloofd en beleden en verkondigd, daar is de zuiverste openbaring van het lichaam van Christus. Bij die kerk hebben we ons te voegen. Voor de zuiverheid dier kerk hebben we te waken. De eenheid dier kerk hebben we te bewaren. En van haar hebben we gescheiden te houden al wat tot openbaring komt als niet tot haar behorend.

Voor ons is die zuiverste openbaring van de kerk op aarde zonder eenigen twijfel de gereformeerde. Dit moet zonder eenige aarzeling worden uitgesproken. De zuivere bewaring van het Woord Gods beteekent, naar onze innige overtuiging, de handhaving der gereformeerde waarheid, zooals deze ligt uitgedrukt in de Drie Formulieren van Eenigheid. Naarmate een kerk dichter bij de gereformeerde waarheid leeft is zij meer zuiver; naarmate zij van die belijdenis afwijkt, is zij in mindere mate zuiver. Wie dit niet zou willen aanvaarden, nam het nog nooit ernstig met eigen belijdenis. En wie dit niet openlijk durft uitspreken, met name in onze dagen, is ontrouw aan de waarheid Gods. Het staat dus, met het oog op onze samenkomst en samenspreking aldus, dat al wat op den grondslag dier gereformeerde belijdenis staat, die belijdenis handhaaft en in het leven tot openbaring brengt, bij elkaar behoort. Zij, die die belijdenis omhelzen, behooren óf onder één kerkelijk dak te leven; of, waar taal en afstand dit onmogelijk maken, als zusterkerken met elkander in correspondentie te treden. Maar het is ook evenzeer waar, dat al wat van deze belijdenis afwijkt, hetzij in leer of leven of beide, gescheiden moet blijven,

of gedwongen moet worden, om zich van de gereformeerde kerken af te scheiden.

Hierover zijn we, naar ik meen, het allen eens.

Nu bestaan er, sedert 1924 ten ontzert twee kerkengroepen, de mogelijke vereeniging waarvan het onderwerp onzer bespreking is. Deze kerkengroepen waren vóór 1924 één. Beide belijden te staan op den grondslag van de Gereformeerde Belijdenis, zooals uitgedrukt in de Drie Formulieren van Eenigheid. Over en weer beschuldigt men elkander echter van afwijking van die belijdenis. De oorzaak van haar gescheiden leven sedert 1924 zal ik trachten zoo objectief mogelijk te beschrijven. Er ontstond ongeveer 1920 verschil van meening over de kwestie der gemeene gratie. Een paar broeders, daartoe gedrongen door een steeds toenemende geest van wereldgelijkvormigheid, die zich op meer dan ééne wijze in de kerken openbaarde, zoo-wel als door het streven van sommigen in de kerken naar een breedere interpretatie van de gereformeerde waarheid, het tot openbaring komen van wat destijds dikwijls een "nieuwe mentaliteit" werd genoemd, en door het feit, dat deze "nieuwe mentaliteit", schoon de Kuyper van de antithese niet willende, dweepte met Kuyper's "gemeene gratie", dachten zich op dit "leerstuk" in, vergeleken het met Schrift en be'ijdenis, en kwamen tot de slotsom, niet slechts, dat de *naam* gemeene gratie of algemeene genade niet deugde, noch ook, dat we behoefte hadden aan een betere voorstelling of verdere ontwikkeling dier leer, maar dat de leer zelf in beginsel niet in overeenstemming was met de gereformeerde wereld- en levenbeschouwing, en dies diende te worden verworpen. Reeds in 1919 had ondergeteekende als mederedakteur van *The Banner*, in verband met zijne beschrijving en waardeering van het Noachietisch verbond, niet onduidelijk zijne gevoelens omtrent deze leer geopenbaard. Destijds kwam echter

niemand tegen zijne voorstelling op. In verband met de bekende Janssen-zaak echter, waaraan ondergeteekende een werkzaam aandeel nam, brak de oppositie los. Er ontstond strijd. Van weerskanten werden brochures geschreven. Protesten werden ingediend bij de betrokken kerkeraden. Kort voor de synode van Kalamazoo, 1924, kwam de zaak voor de classes. En van de classes ging de zaak naar de synode. De synode van Kalamazoo legde de kwestie der gemeene gratie vast in de bekende drie punten. Deze leerden, dat er behalve de zaligmakende genade Gods, die alleen de uitverkorenen geldt, ook eene niet-zaligmakende genade, "gunstige gezindheid" in God is, die algemeen is, waarin ook de verworpenen deelen, zooals mede moest blijken uit de prediking des evangelies aan alle menschen; dat er een werking des Heiligen Geestes is, buiten de wedergeboorte om, waardoor de zonde in den natuurlijken mensch en in de samenleving werd gestuit; en dat door een invloed Gods op hem de natuurlijke mensch in staat wordt gesteld burgerlijk goed te doen. Vervolgens sprak de synode uit, dat de verklaagde broeders in de grondwaarheden, zooals ze in de belijdenis geformuleerd zijn, gereformeerd zijn, zij het dan ook met een neiging tot eenzijdigheid; dat echter onderscheidene uitdrukkingen in de geschriften der verklaagde broederen niet wel te rijmen zijn met de bovengenoemde drie punten; zij besloot verder de broeders, zoowel als de kerken in het algemeen te vermanen om zich te wachten voor eenzijdigheid, alsmede, dat er wel oorzaak was om te waarschuwen tegen wereldgelijkvormigheid en misbruik van de leer der gemeene gratie. De synode nam verder geen actie. Zij vermaande, staande de vergadering, de broeders niet; zij eischte van hen geen verklaring of belofte van instemming met de aangenomen punten, en zij maakte ook de zaak niet aanhangig bij de betrokken kerkeraden, zoo-

als dit wel geschied was b.v. met de zaak Bultema, 1918. En dit alles liet de synode na, in weerwil van het feit, dat de commissie van praeadvies *ad hoc* wel tot zulk eene vermaning en eisch van het afleggen eener belofte staande de vergadering had geadviseerd; alsmede, dat de verklaagde broeders het op de vergadering der synode, in woord en geschrift, zeer duidelijk hadden uitgesproken, dat zij zich aan de besluiten der synode niet konden onderwerpen. Het slot van het protest door Ds. H. Danhof nog op dezelfde synode ingediend, luidt als volgt:

“Hoewel ik dan ook gaarne toestem, dat onderscheidene uitdrukkingen in de geschriften van de broeders Danhof en Hoeksema niet wel te rijmen zijn met wat door de synode in punten A. B. en C. wordt voorgesteld, zoo ben ik toch heilig overtuigd, dat hunne uitdrukkingen, mits in het rechte verband gelaten, niet wezenlijk in strijd zijn met Belijdenis en Schrift. Geheel afgedacht dan ook van het feit, dat elk bijzonder werk over eenig bepaald punt, juist omdat het bijzonder is en een bepaald punt betreft, in zekere definitieve richting moet wijzen; beweer ik, dat de broeders ernstiglijk streven naar een rijke en alzijdige voorstelling van Gods geopenbaarde waarheid; en dat zulks ook wel duidelijk is uit hunne geschriften. Al mogen zij dan verschillen van de huidige drie synodale uitspraken, zoo meen ik toch tegenover de synode met klem te moeten handhaven, dat hun gevoelens in overeenstemming zijn met Belijdenis en Schrift.

“Waar dit nu mijn innigste overtuiging is, daar zal de Synode mij zeker wel verstaan, als ik hiermede uitspreek, dat ik het mijne roeping acht voor God en de kerken, niet alleen formeel te protesteeren tegen deze Synodale besluiten, maar ook praktische maatregelen daartegen hoop te nemen, beide als afgevaardigde van Classis Grand Rapids West en als een van

de twee in betrekking tot bovengenoemde drie punten veroordeelde broeders. Ik heb gemeend eerlijkheids-halve dit te moeten zeggen”.

Ofschoon de Synode echter geen actie nam, de beide classes, waaronder de verklaagde broeders ressorteerden, deden het wel, vooral nadat in de *Standard Bearer* een begin werd gemaakt met de vervulling der belofte, die de beide broeders op de vergadering der Synode hadden uitgesproken, en de synodale uitspraken onder de loupe van hun critiek begonnen te nemen. Zij eischten namelijk van de betrokken kerkeraden, dat deze hun leeraars zouden plaatsen voor de vraag of zij instemden met de aangenomene drie punten, en of zij wilden beloven, met recht van appél, nooit iets, hetzij in het privaat of in het publiek te leeren, dat tegen die punten indruischt. Om het heel kort te zeggen, de kerkeraden weigerden om aan dezen eisch der classes gehoor te geven, en beriepen zich op de synode van 1926. En de leeraren waren het eens met de kerkeraden. Daarom werden de leeraren geschorst in hun ambt, op grond van insubordinatie aan de “bevoegde kerkelijke autoriteiten”. En op denzelfden grond werden de kerkeraden afgezet. Wel was er formeel een weinig verschil tusschen de actie van Classis Grand Rapids Oost en die van Classis Grand Rapids West. De eerste verklaarde den kerkeraad van Eastern Ave. buiten het kerkverband, de laatste zette den kerkeraad van Kalamazoo I eenvoudig af. Maar wezenlijk verschil was er ook in dit opzicht niet, daar immers ook Classis Oost als grond voor haar actie aangaf, dat de kerkeraad van Eastern Ave. schuldig stond aan insubordinatie aan de “bevoegde kerkelijke autoriteiten”. Door een latere classis werden de predikanten afgezet uit hun dienst.

De kerkeraden en predikanten bleven echter fungeeren in hun dienst, en stoorden zich aan de besluiten

der classes niet. Het overgrootste meerendeel hunner gemeenten stond daarbij aan de zijde der kerkeraden. Ook vereenigden ze zich aanvankelijk en provisioneel, tezamen met den kerkeraad van Hope, die met zijn leeraar, Ds. G. M. Ophoff intusschen in het geding betrokken was geworden en mede afgezet door Classis Grand Rapids West. Later werd ook nog Ds. D. Jonker nadat hij zijn bezwaren tegen de Drie Punten had ingediend, afgezet door Classis Zeeland. Tot aan 1926 noemden ze zich Protesteerende Christelijke Gereformeerde Kerken. Maar toen hun beroep op de synode van 1926 door deze vergadering was afgewezen, omdat wij buiten het kerkverband stonden, (Acta 1926) organiseerden ze zich in definitieve kerkformatie onder den naam van Protestantische Gereformeerde Kerken. En ze zijn tot op den huidigen dag staande gebleven en ook toegenomen in aantal. Ik meen te mogen zeggen, dat we het ook allen eens kunnen zijn over deze beschrijving van de wording der Protestantische Gereformeerde Kerken en de historische aanleiding en oorzaak van ons gescheiden leven.

En nu kom ik tot de vraag, waarvoor deze vergadering zich geplaatst ziet, zij het dan ook niet in officieelen zin: Is het eisch, dat de geslagen breuke geheeld worde? Is het mogelijk? En is het wensche-lijk?

De eerste vraag is hier de voornaamste en, in zekeren zin, ook de beslissende. Zij kan en moet immers ook zoo gesteld worden: is het de wil Gods, dat genoemde kerkengroepen vereenigen? Wanneer het God's wil is, dan zal het zeker moeten. Dan staan we zeker voor de roeping, om door het geloof al onze krachten in te spannen, om deze vereeniging tot stand te brengen. Op deze roeping heeft Dr. Schilder meer dan eens nadruk gelegd, beide in Nederland en ge-

durende zijn verblijf alhier. En we zijn het met hem eens, dat hetgeen naar Gods wil bij elkaar behoort, wij niet mogen scheiden of gescheiden laten. En ik heb genoeg geloofsvertrouwen, om tevens uit te spreken, dat hetgeen naar Gods wil onze roeping is, ook kan worden volbracht. Als het mij duidelijk wordt, dat het waarlijk Gods wil is, dat de Protestantsche en Christelijke Gereformeerde Kerken de breuke heelen, die geslagen is, en dat ze weer onder hetzelfde kerkelijk dak als broeders samenleven, dan verklaar ik mij bereid, om te doen, wat in mijn vermogen is, om bijkomstige en persoonlijke zaken en grieven in den rechten weg te vereffenen. De hoofdvraag, waarvoor we thans staan, is dus: wil God het?

En het antwoord op deze vraag hangt voor mij geheel af van het antwoord op een andere: staan wij metterdaad samen op den grondslag der gereformeerde belijdenisschriften? Het is de kwestie der waarheid, die heel deze samenspreking dient te beheerschen. En dat wil zeggen, dat we de kwestie der gemeene gratie, inhoudende ook de in 1924 aangenomene drie punten, grondig dienen te bespreken. Eerst vereenigen in de hoop, dat we daarna de kwesties zullen kunnen oplossen, zou thans niet meer kunnen. Vóór 1924 had dit wel gekund. Sedert dien hebben we historie gemaakt, en die geschiedenis eenvoudig ignoreeren zou onmogelijk blijken. De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben de drie punten aangenomen, en later verdedigd; wij hebben ze verworpen en op allerwijze bestreden, tot in bijzonderheden aangetoond de gronden, waarom wij ze ongereformeerd achten. Zal het ooit tot eene vereeniging komen, dan is bespreking van de waarheid, van de kwestie der gemeene gratie en van de drie punten in het bijzonder, allereerst eisch. En er zijn m.i. slechts twee mogelijkheden, die we in het abstract wederzijds mogen toegeven mogelijkheden te

zijn. In de eerste plaats laat de mogelijkheid zich denken, dat de Christelijke Gereformeerde broeders ons overtuigen, dat wij in 1924 hebben gedwaald, toen we weigerden de drie punten te onderteekenen; en daartoe willen we hun gaarne door middel van deze samenspreking ruimschoots gelegenheid geven. Anderzijds bestaat de mogelijkheid, dat wij hen overtuigen, dat de drie punten ongereformeerd zijn, dat de synode van 1924 ze nimmer had mogen aannemen, dat ze dus onvoorwaardelijk moeten worden terruggetrokken. En daartoe geven hunnerzijds de Christelijke Gereformeerde broeders ons even ruimschoots de gelegenheid. Gelukt het hun om ons te overtuigen, dan zullen wij erkennen, dat we gedwaald hebben en met hen op de basis der drie punten vereenigen. Gelukt het ons hen te overtuigen, dan erkennen zij, dat ze dwaalden in 1924, dan worden straks de drie punten herroepen, en dan gaan zij met ons staan op denzelfden confessioneelen grondslag. Zoo alleen mag het. Elke andere weg is de weg van compromis, dien ik zal blijven weigeren te bewandelen.

Gelukt het ons langs dezen weg tot samenstemming te komen, dan is zeer zeker het voornaamste doel van deze samenspreking bereikt. Ook dan blijven er wel moeilijkheden over. We mogen ons die niet ontveinzen. In de eerste plaats mogen we de houding van ons volk, ik bedoel nu met name ons Protestantsche Gereformeerde volk, niet buiten rekening laten. De meesten van het thans nog levende geslacht hebben de geschiedenis van 1924 meegemaakt, en gevoelen zich daarover nog altijd diep gekrenkt. Synodale vereeniging bij locale verdeeldheid, zooals dat indertijd het geval was met de A- en B-kerken in Nederland acht ik niet gewenscht. Ook ons volk moet overtuigd zijn, dat vereeniging roeping is. Zij zullen dan ook op de hoogte moeten gehouden worden van den loop en de re-

sultaten onzer besprekingen. Bovendien zijn er grieven, die zeker in den weg van Gods Woord alleen mogen worden vereffend. En dan is er ook in deze laatste veertien jaren geschiedenis gemaakt. Wij hebben onze eigene kerken, thans één en twintig in aantal. We hebben onze eigene organisatie. Reeds jaren hebben we als classis vergaderd, en we staan thans op het punt om ook over te gaan tot het organiseren van eene synode. We hebben onze eigene theologische school, waaraan we op het punt staan eene preparatoire cursus toe te voegen. We hebben onze eigene predikanten gevormd. We hebben onszelf nieuwe eigendommen aangeschaft met een waarde van enkele honderden duizenden dollars, voor het meerendeel schuldvrij. Maar ook hebben onze kerken zich in deze laatste jaren ontwikkeld, en is deze ontwikkeling mijns bedunkens van dien aard geweest, dat we verder uit elkaar gegaan zijn sedert de scheiding van 1924. Niet alleen, dat uwe kerken zich hebben ontwikkeld in de richting van de drie punten, terwijl wij ons in tegenover gestelde richting hebben bewogen, maar ook zijn er sedert 1924 uitspraken gedaan, waardoor we verder van elkander verwijderd zijn geraakt. Daar is de kwestie van de verhouding der meerdere vergaderingen tot den kerkeraad. Wij hebben de autonomie der plaatselijke kerk gehandhaafd, gij hebt uitgesproken, dat classis en synode werkelijk met hoogere macht bekleed zijn boven den kerkeraad. Bovendien verschillen we van standpunt inzake de unions, inzake de echtscheiding, inzake den doop van aangenomen kinderen. Al deze verschillen liggen daar nu eenmaal. En deze maken de samensmelting niet gemakkelijker. Desniettemin wil ik het standpunt aanvaarden, dat, indien we werkelijk tot samenstemming kunnen komen inzake de gemeene-gratie kwestie, met name de drie punten, we in hoofdzaak het doel van deze samenspreking hebben bereikt

en we hoop mogen koesteren, dat de vereeniging tot stand zal komen. Daarom dient hier alle nadruk op te vallen. Hoe lang deze samenspreking duurt is een kwestie van geen belang. Hoe dikwijls we ook zouden moeten confereeren, we blijven bij ons voornemen om de kwesties grondig te bespreken. Willen we deze conferenties houden onder leiding van Dr. Schilder, we laten hem straks maar weer overkomen. Willen we daarbij een of meer der andere Nederlandsche hoogleraren verzoeken, om met ons te confereeren, er is hoegenaamd geen bezwaar. De wereld is tegenwoordig klein, en het geld komt er zeker. Hebben de Christelijke Gereformeerde broeders liever, dat Dr. Hepp ook bij onze samensprekingen tegenwoordig zij, het maakt ons niet uit. Maar op één ding willen we staan: grondige samenspreking over de gemeene gratie en over de drie punten in het bijzonder is absoluut eisch. Een ander doel mogen deze conferenties niet hebben, noch zich voorstellen.

Over hetgeen ik tot dusver gezegd heb, zal onder ons wel weinig of geen verschil van gedachten bestaan.

In hetgeen ik verder ga zeggen bied ik u een inleiding onzerzijds op de bespreking onzer leerstellige geschillen, deze inleiding natuurlijk onderwerpente aan uwe vrije bespreking en kritiek. Raadzaam zou ik het achten, indien ook door een der Christelijke Gereformeerde broederen zulk een inleiding geboden werd. Dat maakt de bespreking definitief. En we hebben dan tevens iets zwart op wit, zoodat er later geen misverstand kan ontstaan over hetgeen hier door ons besproken werd. En eindelijk maakt dit het gemakkelijker om ons volk op de hoogte te houden met

den gang en de resultaten onzer bespreking. In deze inleiding bied ik u onze beschouwing van wat gemeene gratie wordt geheeten. Ik ga eerst over de zoogenaamde algemeene genade in het algemeen spreken, daarna over de drie punten, om eindelijk een twintigtal stellingen u voor te leggen ter overweging.

Het probleem der zoogenaamde gemeene gratie betreft de kwestie van Gods houding tegenover en inwerking op het geheel der geschapene dingen in hun onderlingen samenhang en hunne ontwikkeling in den tijd, in verband met en in overeenstemming met Gods Raad in het algemeen, de predestinatie met verkiezing en verwerping, de realizeering van Gods eeuwig verbond, genade en zonde, gunst en toorn, natuur en genade, schepping en herschepping, Adam en Christus, en vraagt naar de plaats en roeping van Gods volk in en tegenover de tegenwoordige wereld. Zullen we de kwestie in haar geheel bespreken, dan mogen we haar niet enger opvatten. En zoo opgevat is het een vraag van groot gewicht, beide voor leer en leven.

En dan gaan we uit van de Schriftuurlijke idee, dat alle schepselen één zijn. God schiep in den beginne geen aggregaat van los naast elkander staande schepselen, maar eene wereld, een kosmos, een harmonisch, organisch geheel. God is één. De wereld is ook één. In het middenpunt van de aardsche schepping stond de mensch. Hem had God geformeerd naar Zijn eigen beel'd, zoodat hij in creatuurlijken zin op God geleek, in ware kennis, gerechtigheid en heiligheid. Deze mensch stond aan de spitse der schepping, als koning over de aardsche wereld. En hij stond in Gods verbond der vriendschap van den beginne. En in die verbondsbetrekking wilde God zijn souvereine Vriend zijn, hem de zaligheid van de gemeenschap Zijner vriendschap doen smaken, waarin het leven ligt; en in die verbondsbetrekking stond de mensch als vriend-

knecht des Allerhoogsten, om Hem in de aardsche schepping te vertegenwoordigen, aller schepselen lof en eer in zijn eigen hart op te nemen, te vertolken en uit te spreken voor het aangezicht Gods, den Heere zijn God hartelijk lief te hebben, en in den naam en naar den wille Gods over alle schepselen te regeeren. Hij was ambtsdrager, profeet, priester en koning, met de opdracht, den eisch en ook het recht, de macht maar ook het gezag, om de schepping aan zich te onderwerpen en te bebouwen. In zijn hart lag het geestelijk-ethisch middenpunt der schepping Gods. En door dat middenpunt was de gansche schepping in liefde verbonden aan God Zelf. Ook de schepselen waren, een iegelijk naar zijn aard, opgenomen in Gods vriendschapsverbond en deelden in de goede gunste des Heeren. En ook die schepselen stonden, gedragen door Gods alomtegenwoordige kracht, dóór den mensch en een ieder op zijn eigen plaats en naar zijn eigen aard, in den dienst Gods. En ook thans nog onderhoudt en regeert, volgens onze belijdenis, de Heere God alle schepselen, om den mensch te dienen, opdat de mensch zijn God diene. (Art. XII, Ned. Gel. Bel.).

Nu werd in deze harmonische verhouding aller dingen tot God eene breuke geslagen door de zonde. Alleen maar moeten we er aanstonds nadruk op leggen, dat de breuke geslagen werd in het geestelijk-ethisch middenpunt van de aardsche kosmos, in het hart van den mensch. Er kwam van des menschen zijde bondsbreuk. De breuk is dus geestelijk-ethisch van aard. *Wezenlijke* verandering werd in de verhouding der dingen niet aangebracht door de zonde. De zonde kan nooit ten gevolge hebben, dat de schepping zou worden vernietigd, noch ook dat de onderlinge betrekking tusschen de schepselen en de betrekking der schepselen tot den mensch wezenlijk zou worden veranderd, zoodat b. v. de schepping in een chaos zou zijn verkeerd, indien er geen

gemeene gratie tusschenbeide ware getreden. Wel torst het schepsel in verband met den gevallen mensch tijdelijk den vloek, is het der ijdelheid onderworpen, maar de eenheid der schepping werd niet verbroken, de natuurlijke, organische saamhoorigheid der schepselen bleef gehandhaafd. En wel werd de gevallen mensch in zijn gaven en krachten en natuurlijk licht zeer beperkt, zoodat hij slechts eenige overblijfselen van natuurlijk licht heeft overig behouden, maar ook in zijn gevallen staat bleef hij zijn positie behouden aan de spitse der schepping. En ofschoon het niet kan worden gezegd, dat hij nog altijd ambtsdrager Gods is, en dat hij dus het recht heeft om in Gods Huis te dienen, voor den eisch, om in zijn positie in de schepping met alle gaven en middelen, zijn God in liefde te dienen, staat hij zeer zeker nog altijd. Dit laatste kan hij echter niet, wil hij niet en kan hij niet willen. Want een geestelijk-ethische breuke werd geslagen in de betrekking van den mensch tot God. Het leven zijns harten sloeg in zijn tegendeel om. De werking van het beeld Gods, waardoor hij met verstand en wil en al zijne krachten naar God uitging in den staat der rechtheid, werd in haar tegendeel omgezet. Hierop dient mede alle nadruk te vallen. Het is niet genoeg om te zeggen, dat de mensch door den zondeval het beeld Gods verloor, nog veel minder is het juist om te zeggen, dat hij dat beeld gedeeltelijk verloor. Indien dit laatste het gevolg is van de onderscheiding van het beeld Gods in engeren en in ruimeren zin, is het beter deze onderscheiding te laten varen. Maar het beeld Gods sloeg in zijn tegendeel om. Zijn licht werd duisternis, zijne kennis verkeerde in leugen, zijne gerechtigheid werd ongerechtigheid en zijne heiligheid onreinheid en rebellie in al zijn willen en genegenheden. Zijne liefde verkeerde in vijandschap tegen God. De zonde is niet slechts een gebrek of gemis,

maar *privatio actuosa*. En de knecht en bondgenoot des Heeren werd een vriend en bondgenoot des duivels. Ook zoo blijft God echter door Zijne voorzienige kracht de schepping dragen en regeeren. En het geheele organische bestand der dingen bleef wezenlijk onaangetast. Komt hierin nu geen verdere verandering, dan wordt het eindresultaat der geschiedenis, dat de voldragen geestelijk-ethische vrucht van het leven der schepping wordt het tegenovergestelde van hetgeen zij naar Gods scheppingsordinantie behoort te zijn.

Dit alles, schoon gewerkt door de moedwillige ongehoorzaamheid van den eersten mensch, had echter plaats naar den raad en het willen Gods. Ongelukken gebeuren er uit Gods oogpunt niet. God is God. Hij is in den hemel en doet al zijn welbehagen, niet slechts in weerwil van de pogingen van satan en zonde, maar ook dóór die pogingen. Altijd gaat Hij recht op Zijn doel af. Van een verhinderd worden door het schepsel is nooit sprake. En bij Hem is geen verandering noch schaduw van omkeering. Ook de zondeval is volkomen naar den raad Zijns willens en dient Hem in het bereiken van Zijn doel. En Hij had wat beters over ons voorzien. Zijn einddoel was met de ruste van den zevenden dag niet bereikt. Zij was slechts beeld van de eeuwige ruste in den eeuwigen en hemelschen tabernakel, in het eeuwige koninkrijk, waarin alle dingen in Christus als hun hoofd zullen zijn vereenigd, alle dingen in hemel en op aarde in het hart van Christus eeuwiglijk hun middenpunt zullen hebben. Hij toch is het Beeld des onzienlijken Gods, de Eerstgeborene aller creature, en dat wel als de Eerstgeborene uit de dooden, het Hoofd des lichaams, het Begin, opdat Hij in alles de Eerste zou zijn. En door Hem zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen en die op de aarde zijn, die zienlijk en die onzienlijk zijn, hetzij tronen,

hetzij heerschappijen, hetzij overheden, hetzij, machten; alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen. En het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de volheid wonen zou. Col. 1:15-19. Zoo staat het naar Gods eeuwig raadsbesluit. Het eeuwig Verbond der vriendschap Gods moet in Christus worden bevestigd en door Hem worden opgevoerd naar zijn eeuwige en hemelsche eindbestemming, wanneer de tabernakel Gods bij de menschen zijn zal. Daarom handhaaft God dan ook aanstonds bij den val Zijn verbond, in weerwil van satan en zonde, doch nu dat Verbond, zooals het eeuwig vastgelegd is in Christus. Door de realizeering van dat Verbond aanstonds bij den val wordt de vriendschap met den Satan in het hart des menschen teniet gemaakt en door de werking der genade vijandschap tegenover Satan in des menschen hart gewrocht. Hier echter krijgen we te doen met den raad der predestinatie. Want niet alle kinderen Adams zijn verordineerd om in het eeuwig verbond van Gods vriendschap in te gaan. De genade loopt langs de lijn der verkiezing. De kern alleen wordt door de genade geraakt, de bolster wordt verworpen. Juist hierdoor komt de antithese in de wereld. Immers ook thans blijven de schepselen in natuurlijke zin tijdelijk bestaan in organischen samenhang. Ook de genade brengt, evenals de zonde, geen wezenlijke verandering aan in het tijdelijk bestand der dingen. God heeft uit éénen bloede het gansche geslacht der menschen gemaakt. Uit bloot natuurlijk oogpunt zijn alle menschen één. En nog altijd staat die mensch in organisch verband met den kosmos, temidden waarvan hij leeft, zich beweegt en ontwikkelt. Er is dus geen dualisme. Natuur en genade zijn geen tegenstellingen. En reeds thans mag worden gezegd, dat genade nooit oorzaak kan worden, dat hij, die haar deelachtig wordt, uit de wereld ga. Wel wordt door de breuke

der zonde en het intreden der genade, de laatste loopende langs de lijn der verkiezing, de antithese van zonde en genade in het leven geroepen. Alle dingen blijven bestaan en zich ontwikkelen naar hun eigen aard, gedragen door Gods almachtige kracht, in onderlingen samenhang. Maar temidden van dit tijdelijk bestand der dingen ontstaat en ontwikkelt zich de geestelijk-zedelijke antithese van zonde en genade, van licht en duisternis, van liefde Gods en vijandschap tegen Hem, van leven en dood, van hemel en hel. En door dit alles doet God al Zijn welbehagen en voert Hij alle dingen heen naar hun eeuwige eindbestemming, de eindelijke scheiding van kaf en koren, de eeuwige verwerkelijking van het Verbond Zijner vriendschap.

Genade is dan ook nooit gemeen.

Het woord genade komt in verschillende beteekenissen in de Heilige Schrift voor. De tijd ontbreekt ons, om thans hierop in bijzonderheden in te gaan. Doch vergun mij om even de lijn aan te duiden, die we in de Schrift meenen te vinden aangaande dit begrip. Het woord *chen* heeft in de Schrift de beteekenis van buiging, neiging, aantrekking, schoonheid, bevalligheid, gunst; de afleiding van het woord *charis* is minder zeker, doch het is duidelijk, dat ook in het Nieuwe Testament het woord genade een veelzijdige beteekenis heeft. Het beteekent aangenaamheid, gunst, verbeurde gunst, genadewerking en genadeweldaden, dank. In de brieven van den apostel Paulus komt het woord dikwijls voor in tegenstelling met verdienste en werk. Een vergelijking van vele Schriftuurplaatsen, waar het woord genade voorkomt, leert ons het volgende. God is in volstrekten zin de genadige. Hij is genadig afgedacht van eenige relatie tot het schepsel. Genade is een deugd Gods. Hij is in Zichzelve genadig. Want Hij is de volstrekt en oneindig goede en heerlijke God, het inbegrip van

alle volmaaktheden. Daarom is Hij ook de bevallige, de aantrekkelijke, de gratieuze God. Liefelijkheden zijn in Zijne rechterhand eeuwiglijk. En als de Drieëenige God aanschouwt en kent Hij Zichzelven op het volmaakt, wordt Hij tot Zichzelven aangetrokken, mint Hij Zichzelven, heeft Hij aan Zichzelven een welgevallen. Maar God heeft ook een welgevallen aan het schepsel. Hij heeft Zich immers dat schepsel, met name den mensch, die naar Zijn beeld geformeerd is, en in den allerhoogsten zin des woords Zijne Kerk in Christus als haar Hoofd, schoon gedacht. Daarom heeft Hij ook aan het schepsel een welgevallen, om Zijns naams wil en vindt het genade in Zijne oogen, overlaadt Hij dat schepsel met de bewijzen Zijner gunst en trekt het tot Zich met koorden der liefde in Zijn eeuwig vriendschapsverbond. Ligt dat schepsel nu in schuld en zonde, zoodat het in zichzelven geen voorwerp van Gods welgevalligheid en gunst zijn kan, maar, integendeel voorwerp is van Zijn toorn en afkeer; en is dan dat schepsel van eeuwigheid door Gods souvereine genade in Christus gezien, verkoren, verordineerd om den beelde des Zoons gelijkvormig te worden, gerechtvaardigd en verheerlijkt, kostelijk bevonden in Zijne oogen en in Gods beide handpalmen gegraveerd; en gaat dan die eeuwige genade naar het schepsel uit, dan is die genade in de eerste plaats verbeurde gunst en staat ze in volstrekten zin tegenover werk en verdienste. Die genade delgt alle onze overtredingen uit, rechtvaardigt ons in het bloed des kruises, geeft ons de aanneming tot kinderen, het recht op het eeuwige leven. Maar in de tweede plaats is die genade ook een kracht en werking in ons, waardoor wij van de afstootelijkheid en overheersching der zonde verlost worden, den beelde des Zoons gelijkvormig worden, Gode welgevallig worden, vervormd worden naar het beeld, dat Hij van ons in Zijne hand-

palmen heeft gegraveerd. En dan wordt eindelijk ook voor dien door genade geredden zondaar, in zijne ervaring en voor zijn bewustzijn, God weer de alleen Goede, de aantrekkelijke en bevallige God, Wiens goedertierenheid beter is dan het leven en die waardig is om alleen te ontvangen allen lof en aanbidding en dankzegging. Hij valt in aanbidding voor dien God neer en geeft Hem *charis*.

Zoo zouden wij in het algemeen de lijn willen trekken.

Wij meenen dan ook, dat er geen wezenlijk verschil te stellen is tusschen zulke begrippen als genade, liefde, goedertierenheid, goedheid, barmhartigheid, en welke andere aanverwante begrippen er ook in de Schrift mogen voorkomen. Men heeft wel gemeend, dat men dichter bij de waarheid kwam, wanneer men in den term "gemeene gratie" het laatste woord zou vervangen door een ander, zooals gunstige gezindheid, goedheid of goedertierenheid, doch wezenlijk maakt dit geen verschil. In den diepen grond beteekenen al deze begrippen hetzelfde, en zijn ze één.

Men zal dan ook kunnen verstaan, dat in het licht van boven gegeven omschrijving, wij nooit van gemeene gratie kunnen spreken. Het zondige en bedorvene schepsel kan *qua talis* Gode nooit welgevallig zijn, doch is voorwerp van Zijn afkeer, toorn en verbolgenheid, haat en vloek. Slechts zooals datzelfde schepsel in Christus is ingezet en van eeuwigheid gezien, kan het Gode welgevallig zijn en voorwerp van Zijn soevereine gunst. Slechts van uit dien eeuwigen raad der verkiezing kan Gods genade in Christus tot hem uitgaan. En zoo is het dan ook metterdaad. Er gaat van uit het eeuwig welbehagen Gods in Christus eene genadewerking uit op den verkoren kern van ons geslacht in verband met het organisch geheel der schepselen. En door dat wonder der genade wordt die ver-

koren kern in Christus, altijd in verband met het geheel der dingen, uit duisternis en schuld en zonde en dood en vloek en ijdelheid, gered, verlost, bevrijd, verheerlijkt, opgeheven tot in den staat der hemelsche heerlijkheid van Gods Verbond der vriendschap. Maar evenzeer blijft de toorn Gods op den verworpen bolster buiten Christus, en gaat er eene werking uit van Gods afkeer en toorn, verbolgenheid en verstooting en verharding, waardoor deze verworpen bolster rijp wordt voor het verderf. In dit alles gaat God recht op Zijn doel af. Hij neemt nooit een omweg. Hij keert nimmer op Zijne schreden door de historie terug. Zijn werk wordt nimmer gefnuikt. Zijn doel wordt op geen enkel moment der historie verijdeld. Deze ontwikkeling en werking van Gods genade en afkeer, aantreking en wegstooting, zegen en vloek, verteederling en verharding, gaat gestadig door, naar Zijn eeuwig welbehagen en in verband met de werking Zijner voorzienigheid en de organische ontwikkeling van ons geslacht. Men kan dan ook in eigenlijk zin van geen stuiting van dit proces spreken. Weliswaar komt het einde niet aanstonds bij het begin. De ontwikkeling of wilt ge het proces van genade en zonde is naar Gods welbehagen en door Zijn voorzienig bestel gebonden aan de organische ontwikkeling van ons geslacht in verband met het organisch bestand van alle dingen. Maar dat proces wordt niet gestuit. Het gaat zoo snel als het maar kan. Want Christus komt haastelijk en Zijn loon is met Hem, om een iegelijk te vergelden naardat zijn werk zijn zal.

Zoo stellen wij ons voor de houding en werking Gods ten opzichte van het organisch geheel der tijdelijke dingen, in verband met den raad en het welbehagen Gods, het verbond Zijner vriendschap, zonde en genade, schepping en herschepping, Adam en Christus, het natuurlijke en het geestelijke. Wij hebben dus,

dit zal men verstaan, inderdaad geen individualistische, particularistische opvatting van het groote werk der redding door de genade Gods. Noch ook betrekken wij de organische beschouwing alleen op de Kerk als het lichaam van Christus, als de nieuwe menschheid. Dit laatste doet wel Dr. Kuyper. Hij heeft wel oog voor het feit, dat God geen aantal individuen heeft uitverkoren, om hen als de afgebroken takken van den boom van ons geslacht te redden, maar dat het organisme, als lichaam van Christus, als de eigenlijke menschheid door God wordt gered en verheerlijkt. Maar hij past deze gedachte verder niet toe op het organisch geheel der schepselen. Daardoor komt het, dat hij spreekt van eene oorspronkelijke scheppingsgedachte, die door God in den tijd wordt gerealiseerd. Daardoor komt het, dat hij het altijd voorstelt, alsof er door satan een breuke, een wezenlijke breuke werd geslagen in Gods werk, en dat zonde en dood ook werkelijk zouden verhinderen, dat God Zijn oorspronkelijke scheppingsgedachte zou realizeeren, ware het niet, dat de gemeene gratie hier stuitend tusschenbeide ware getreden. Hiertoe laat hij God ook een verbond der vriendschap sluiten met de goddelooze wereld buiten Christus, opdat de zondige mensch partij zou kunnen zijn aan de zijde Gods tegen satan. En zoo laat hij den mensch een betrekkelijk goed scheppingsleven, uit het beginsel van een zekere gerechtigheid, die hem door de gemeene gratie gelaten werd, en heeft hij ruimte voor de voorstelling van den zondigen mensch, die bij de gratie Gods cultuur beoefent. Heel de geschiedenis wordt daardoor eigenlijk een interim. God voert den raad Zijner verkiezing uit, en redt de nieuwe menschheid; maar daarnaast loopt er een lijn van gemeene gratie, waarlangs God Zijne oorspronkelijke scheppingsgedachte realizeert. Wij betrekken echter alle schepselen in onderling verband binnen den

kring van de organische beschouwing, en maken dan onderscheid tusschen den verkoren kern en den verworpen bolster. En wij houden staande, dat er op het geheel der geschapene dingen in organisch verband met elkander, eene werking van Gods genade maar ook van Zijn afkeer, van Zijne gunst maar ook van Zijn toorn, van verkiezing maar ook van verwerping uitgaat, naar den raad Zijns willens en naar den aard der schepselen, een iegelijk op zijne eigene plaats in het geheel.

Zoo verstaan wij het, dat God de wereld liefheeft, in haar verkoren kern, opdat immers een iegelijk die gelooft zalig worde, maar de toorn Gods blijft op wie niet gelooft. Zoo verstaan wij, dat Christus het Hoofd is der gemeente, maar ook het Begin der schepping Gods en daarom ook het einde, de Eerstgeborene aller creature en de Eerstgeborene uit de dooden, in Wien alle volheid wonen zou, en door en tot Wien alle dingen geschapen zijn. Zoo verstaan wij, dat God bij Zichzelven heeft voorgenomen om alle dingen, beide die in den hemel en die op de aarde zijn, tot één te vergaderen in Christus. Zoo kunnen wij ook verstaan het verbond met Noach, dat zeker geen apart verbond is met de wereld buiten Christus, maar Gods eeuwig verbond der vriendschap, geopenbaard aan de pas door den vloed geredde kerk, met de verkoren kern in Christus in verband met het geheel der geschapene dingen. Noach werd erfgenaam der wereld door de genade Gods. Het teeken daarvan hebben we in de alles omspannende, door het zonnelicht op de donkere wolken afgeteekende regenboog. Zoo verstaan wij ook, dat er eene werking van Gods genade uitging door de prediking van Jona op Ninevé, beeld van de wereld, waarin de opgestane Christus straks Zijne triumfen zal vieren, en dat Ninevé zich op de prediking van Jona bekeerde. Er waren daar immers ook duizenden van kinderen,

die het onderscheid niet kenden tusschen hune rechter- en linkerhand, en bovendien "veel vee"!

Men zal in het licht van het voorgaande ook verstaan, dat wij niets gemeen hebben met de wereldmijdende anabaptisten. Wel willen wij niet van de wereld zijn. Synthese kennen we nergens. Wij huwen Athene niet aan Jeruzalem. Wij beoefenen in naam der gemeene gratie geen cultuur in samenwerking met de goddelooze wereld. Wij willen de antithese. Wel verstaan wij de natuurlijke saamhoorigheid van heel ons geslacht in verband met alle dingen. Wij willen dan ook niet uit de wereld gaan. Alle dingen hebben we gemeen. Met dezelfde middelen, gaven, talenten en krachten als de "wereld" werken wij. We hebben te doen met en gebruik te maken van dezelfde instellingen, van huisgezin, maatschappij, staat en kerk. Ook kan het niet de roeping van den Christen zijn om de wereld als zoodanig te verbeteren, iets dat onmogelijk is. Maar wel is het zijne roeping om heel zijn leven, in verband met alle dingen en door alle mogelijke middelen, uit het nieuwe levensbeginsel der wedergeboorte te leven, tegenover het leven, dat uit het beginsel der zonde opkomt. En wel is het tevens zijne roeping om in deze wereld de zaak van Christus, de zake van den Zoon Gods in woord en wandel te vertegenwoordigen. Aan dat doel onderwerpt hij zooveel mogelijk alle dingen, en tot het realizeeren van dat doel gebruikt hij alle middelen en instellingen, die hem ten dienste staan. Wij willen in de wereld, maar niet van de wereld zijn. Wij willen het christelijk huisgezin, de christelijke maatschappij, de Christelijke overheid en staat, Christelijke scholen, Christelijke wetenschap en Christelijke cultuur in het algemeen. Het ligt in den aard der zaak, dat de realizeering van deze dingen in concreto niet altijd en overal gelukken. De wereld is machtig en ontnemt ons dikwijls onze middelen en positie. Het

mag in een klein land als Nederland met een betrekkelijk sterk Christelijke bevolking b. v. tot op zekere hoogte mogelijk zijn, om Christelijke politiek te beoefenen en van een Christelijke overheid te spreken, in ons land is dit schier ondenkbaar. Sommige perioden in de geschiedenis zijn daartoe meer bevorderlijk en gunstig dan andere. God geeft soms aan Zijn volk de macht en de middelen om inderdaad de overhand te hebben in verschillende fasen van het leven. Soms ook wordt hun schier alles ontnomen. Doch hetzij we macht hebben of niet, nooit mogen we van de wereld worden en ons bij die wereld aansluiten. Doen we dat toch om in de praktijk macht uit te oefenen, dan zijn we verloren. Altijd hebben we de zaak van Christus voor te staan, al is het ook alleen door de getuigenis van het Woord. En moeten we dan daarbij lijden, we zullen ons het Woord der Schrift herinneren, dat het ons uit genade gegeven is, in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te gelooven, maar ook met Hem te lijden! En de overwinning is dan altijd de onze. En wij hebben daarom goeden moed, wetende, dat Christus de wereld heeft overwonnen!

Het zal den broeders thans zeker niet moeilijk zijn om te verstaan, dat het ons onmogelijk was om onze naam te zetten onder de drie punten, of ook om te beloven, dat wij in het privaat of in het publiek nooit iets zouden leeren, dat met die punten in conflict kwam. Zulk eene belofte zou ons voor altijd den mond snoeren en onze pen opdrogen. Ofschoon het immers onze overtuiging is, dat de synode van 1924 wel de boomen der drie punten, maar niet het bosch der gemeene gratie zag, toch lijdt het geen twijfel, dat zij in die punten feitelijk heel de gemeene gratie beschouwing van Dr.

Kuyper aanvaardde. Doch wij willen ook nog onze bezwaren uitspreken tegen die drie punten in het bijzonder.

Het eerste punt spreekt van eene gunstige gezindheid in God jegens alle schepselen. We hebben het meer dan eens gezegd, dat indien het mogelijk ware om deze uitspraak op zichzelf te nemen, wij geen bezwaar zouden hebben tegen de voorstelling daarin vervat. Wij hebben juist altijd op den voorgrond geplaatst, dat Gods genade zich niet individualistisch richt op enkele uitverkorenen, maar op alle schepselen in organisch verband. Doch zoo staat de zaak niet. Deze verklaring mag aan de uitspraak van het eerste punt niet worden gegeven. De tegenstelling in het eerste punt is niet "uitverkorenen alleen of alle schepselen", maar "verkorenen alleen of ook verworpenen". De leer van het eerste punt is, dat er eene gunstige gezindheid in God is jegens alle menschen, waaronder ook de verworpenen begrepen zijn. Behalve de zaligmakende genade Gods, die Hij alleen aan de uitverkorenen bewijst, is er ook een niet-zaligmakende genade Gods, beide als gezindheid in God en als eene op het schepsel uitgaande werking Gods, waarin ook de verworpenen deelen. Dat dit wel degelijk de strekking is van het eerste punt, blijkt duidelijk uit de discussie, die aan de aanvaarding van dit punt op de synode voorafging. Hierover liep immers het geding. Dit blijkt ook uit de teksten, die de synode aanhaalde om de leer van het eerste punt te staven. En dit blijkt vooral uit het bewijs, dat aangehaald werd uit de belijdenis, en dat betrekking heeft op de verkondiging des evangelies. Bovendien blijkt dit wel uit de discussie, die later over die drie punten werd gevoerd. Maar hierover is ook onder ons geen verschil. Wij kunnen deze gunstige gezindheid Gods en genadewerking jegens en op verworpen goddeloozen niet aanvaarden. Daartegen-

over houden wij staande, dat Gods genade zich richt op het organisch geheel der schepselen in onderling verband, en in verband met de uitverkorenen in Christus, als de verkoren kern. En wij spreken uit, dat er tevens eene werking van Gods toorn en verbolgenheid uitgaat op den verworpen bolster.

Maar het eerste punt spreekt nog meer uit. Immers betrok de synode van Kalamazoo deze gunstige gezindheid in God en deze werking der genade, die op alle menschen uitgaat, ook op de prediking des evangelies. Zij deed dit *nolens volens*, naar onze bescheiden meening. Immers zocht zij naar bewijs voor de algemeene genade in de Gereformeerde Belijdenisschriften, met name in de Canones. Nu spreken die belijdenisschriften uiteraard niet van de gemeene gratie in den Kuyperiaanschen zin des woords. De synode van Dordrecht hield zich bezig met de kwestie der zaligheid. Eene genade, die niet zalig maakt, lag geheel buiten den kring hunner beschouwing en overwegingen. De ééne plaats, waar de term "gemeene genade", in den zin van natuurlijk licht en dus als niet-zaligmakend voorkomt, legt hem op de lippen der Remonstranten. Het lag dus in den aard der zaak, dat de synode, zoekende naar bewijs voor de gemeene gratie in de belijdenisschriften, wel moest aanlanden bij de algemeene verkondiging des evangelies, waarvan die belijdenisschriften wel spreken, maar de genade waarvan zij juist particulier maken. Zoo kwam het, dat in het eerste punt de stelling werd aanvaard, dat God in de prediking des evangelies genadig is, d.w.z., dat Hij in die prediking gemotiveerd wordt door eene gunstige gezindheid, niet alleen jegens de uitverkorenen, maar jegens alle menschen. Duidelijker nog dan door de Synode van 1924 werd dit door die van 1926 te Englewood uitgesproken. In haar antwoord aan den kerkeraad van Middelburg, Iowa, die tegen de uitspraken

van 1924 protest had ingediend, spreekt die synode van een "goedheid of genade Gods in het doen uitgaan van een welgemeend aanbod des heils aan allen tot wie de prediking des Evangelies komt", alsmede van een "zekere genade, goedheid of gunstige gezindheid Gods", die "tot openbaring komt jegens een kring van menschen, die breeder is dan de groep van uitverkorenen, en dat dit onder meer ook duidelijk blijkt uit het feit, dat God welmeenend roept elk een tot wien de liefelijke uitnoodiging des Evangelies komt". Acta Synodi, 1926, p. 116. Wij meenen, dat deze voorstelling niet in overeenstemming is met de Heilige Schrift, noch met de Gereformeerde belijdenisschriften. En daartegenover houden wij staande, dat de prediking des evangelies genade is alleen voor de uitverkorenen, terwijl het tevens een reuke des doods ten doode is voor de verworpenen. Dat de verkondiging des evangelies algemeen is, verstaan wij zeer wel. Maar wij gelooven, dat de inhoud van de prediking altijd particulier is, dat ze de zaligheid belooft alleen aan degenen, die gelooven, dat is aan de uitverkorenen, en dat het nimmer gezegd kan worden, dat ze een blijk is van genade aan allen, die het evangelie hooren. De synode is naar onze innigste overtuiging door deze uitspraak overgestapt in het kamp der Remonstranten.

Het tweede punt gewaagt van eene algemeene werking des Heiligen Geestes, buiten de wedergeboorte om, waardoor de zonde wordt gestuit in den enkelen mensch en in de samenleving. Indien dit iets zal beteekenen, dan houdt dit in, dat er buiten de wedergeboorte om eene geestelijk-zedelijke werking ten goede van den Heiligen Geest uitgaat op den zondigen mensch, zoodat hij in de werkelijkheid van het leven niet zoo zondig en bedorven is, als hij buiten die Geestes-werking zijn zou. Dr. Kuyper onderscheidt hier tusschen verstand, wil en neigingen eenerzijds, en het ik ander-

zijds; en in het ik onderscheidt hij nog weer tusschen de kern van het ik en de onderscheidene functiën en bewegingen van dat ik. Nu kan de gemeene gratie volgens hem inwerken op geheel dien mensch, behalve dan op de kern van het ik. Hij schrijft in "De Gemeene Gratie" II, 306: "En is dit eenmaal goed gevat, dat zal men terstond inzien, hoe alleen dat *ik*, als binnenste kern, blijft wat het is, maar hoe daarentegen de neiging, die denkende en die willende beweging, bij weeromstoot, zekeren invloed van de gemeene gratie ondergaan. Beproof het zelf maar door drie, vier dunne koperdraden te nemen, die ge in één punt samen vastlegt, en nu naar verschillende kanten uitlegt, en onderaan het vereenigingspunt met uw linkerhand naar links afbuigt, onderwijl ge op de helft van den draad ze met uw rechterhand ombuigt naar rechts. Dan toch zult ge zelfs voelen, hoe de druk door uw rechterhand uitgeoefend niet alleen de uiteinden der draden naar rechts ombuigt, maar ook benedenwaarts zekeren druk op het benedengedeelte uitoefent, dien ge op de vingers van uw linkerhand zeer duidelijk waarneemt. Ditzelfde nu geldt natuurlijk ook van de gemeene gratie. Als zij, op welk gedeelte van de lijn ook, die lijn aangrijpt, en in haar verderen verloop naar rechts buigt, komt hieruit ook een spanning, een druk naar beneden voort, die wel nooit de *kern* van het *ik* kan aandoen, maar wel haar uitwerking heeft op de neiging, op het bewustzijn, en op den wil. En hieruit verklaart het zich, dat de onbekeerde tot in zijn neigingen, tot in zijn bewustzijn, en tot in zijn wil den invloed der gemeene gratie ondergaan kan."

Tot zoover Dr. Kuyper.

Wat men nu overigens ook moge denken van de psychologische onderscheiding tusschen het *ik* en de *kern* van het *ik*, één ding is zeker: indien woor-

den iets beteekenen, en we de werkelijkheid plaatsen inplaats van koperdraadjes, dan leert Dr. Kuyper hier een geestelijk-zedelijk verbeterende invloed van Goddelijke genade op den natuurlijken mensch, zijn verstand, zijn wil, ja zelfs zijn diepste neigingen en roerselen des harten omzettend in de rechte zedelijke richting, hem geheel veranderden ten goede, behalve de *kern* van zijn *ik*. Dr. Kuyper laat dan ook den Heidelbergschen Catechismus op de bekende achtste vraag antwoorden: "dat er in dat *ik* onbekwaamheid is tot eenig goed en steeds geneigdheid tot alle kwaad. Al wat hierin gebeterd wordt of wat er niet van uitkomt naar buiten, is niet uit het *ik*, maar uit de gemeene gratie". Hij schrijft letterlijk, dat de Catechismus het alzo zegt. De Gem. Gr. II, 307. Deze geestelijk-zedelijke genadewerking ten goede is zelfs soortgelijk aan de wedergeboorte, slechts hierin van de laatste verschillend, dat ze de kern van het *ik* niet raakt. Ging dezelfde werking ook tot die kern van het *ik* door, ze zou den mensch wederbaren.

Het is deze leer van Dr. Kuyper, die de synode van Kalamazoo heeft zoeken uit te drukken en tot kerkelijk dogma heeft verheven in het tweede punt. Dit blijkt wel uit de uitspraak "dat God door de algemeene werkingen Zijns Geestes, zonder het hart te vernieuwen, de zonde in haar onverhinderd uitbreken beteugelt". Wat de *kern van het ik* is bij Dr. Kuyper, is *het hart* bij de synode van Kalamazoo. Alleen maar heeft de synode de voorstelling van Dr. Kuyper nog eenigszins verbeterd door er aan toe te voegen: "door de algemeene werkingen Zijns Geestes". In elk geval zeggen we niet teveel, wanneer we beweren, dat het tweede punt leert, dat door eene algemeene genadewerking de natuurlijke mensch geheel verbeterd wordt, behalve dan in zijn hart. Zijn verstand en wil en alle zijne neigingen kunnen door deze genadewerkingen

des Geestes ten goede worden omgezet of afgebogen.

Wij hebben tegen deze voorstelling allerlei bezwaren.

Wel verstaan wij, dat God alle booze mensen, ja zelfs de duivelen in toom houdt, zooals Art. 13 van onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis leert. Maar van eene algemeene werking des Geestes, waardoor God verbeterend zou inwerken op verstand en wil en neigingen van den natuurlijken mensch, spreekt de Confessie toch waarlijk niet. De Engelsche vertaling, zou nog eenige ruimte kunnen laten voor de voorstelling der synode, daar deze vertaalt: "that he so restrains the devil and all our enemies". Maar de Nederlandsche vertaling, dat "hij de duivelen en al onze vijanden in den toom houdt" is ongetwijfeld juist. In het Fransch toch lezen we: "En quoi nous nous reposons, sachant qu'il tient les diables en bride, et tous nos enemis, qui ne nous peuvent nuire sans sa permission et bonne volonté". In antwoord op een protest tegen deze uitspraak der Kalamazoosche synode ingekomen, merkte de synode van Engelwood 1926 heel naief op, dat deze uitdrukking wel niet letterlijk in de Belijdenis-schriften voorkomt, maar dat ze daarom niet minder juist is, daar het immers wel vaststaat, dat "gelijk God in de schepping door Zijnen Geest werkte zoo werkt Hij nog door dienzelfden Geest in het werk der voorzienigheid. En daar na 's mensen val, die werking des Geestes niet is opgehouden maar doorgaat, is ook de beteugeling der zonde aan die algemeene werkingen van Gods Geest toe te schrijven". Acta 1926, p, 118. Alsof het uit de waarheid, dat in de werken Gods *ad extra* alle drie Personen der Goddelijke Drievuldigheid naar hun eigene plaats in de Goddelijke huishouding werken, zou volgen, dat er eene geestelijk-zedelijke genadewerking van God uitgaat op den natuurlijken mensch, hem tot in verstand en wil en neigingen

verbeterend. Het in den toom houden van duivelen en booze menschen is gansch iets anders dan stuiting van het proces der zonde in den mensch en in de menschheid. Wel verstaande, dat alle daden van duivelen en menschen aan Gods toom gebonden zijn en door Hem worden bestierd, tot uitvoering van Zijn raad en het heil der Zijnen in Christus, ontkennen wij toch, dat er zulk eene genadewerking des Geestes is, buiten de wedergeboorte om, waardoor de natuurlijke mensch eenigszins wordt verbeterd.

Zooals wij zeiden, hebben we tegen deze laatste voorstelling vele bezwaren.

Uit psychologisch oogpunt beschouwd is ze eenvoudig onzinnig. Zelfs gaat ze niet op met koperdraadjes, nog veel minder met den mensch. De deterministische voorstelling, dat de natuurlijke mensch daden zou verrichten, waar zijn *ik*, de *kern van zijn ik*, of zijn hart buiten blijft, verwerp ik met al, wat in mij is. De Schrift leert ons, dat juist uit het hart alle uitgangen des levens zijn. Maar mijn voornaamste bezwaar is toch, dat naar deze voorstelling de gereformeerde leer, dat de natuurlijke mensch zoo verdorven is geworden, dat hij ganschelijk onbekwaam is tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad, een bloote abstractie wordt. Hij mag dan in de kern van zijn ik alzoo verdorven zijn, die kern is feitelijk van de werkelijke wereld afgesloten door de gemeene gratie. Wat de natuurlijke mensch in dit leven werkelijk doet, komt niet voort uit zijn ik of hart, maar uit zijn verstand, wil en neigingen, en deze zijn aanmerkelijk verbeterd door de algemeene genadewerking des Geestes. Zooals de natuurlijke mensch reilt en zeilt, is hij niet geheel verdorven, maar valt hij heel wat mee. Wij meenen, dat deze voorstelling niet slechts tegen onze Gereformeerde belijdenis indruischt, maar ook in conflict komt met de Heilige Schrift. Deze toch weet van

zulk eene verbeterende werking des Heiligen Geestes niet alleen niets, maar leert ons ook juist het tegenovergestelde. Zij toch leert ons, dat er eene werking van Gods toorn van den hemel geopenbaard wordt, waardoor Hij alzoo inwerkt op den goddeloozen verlater van des Heeren weg, op zijn begeerlijkheden en lusten zulk eene werking doet uitgaan, dat hij wordt overgegeven in een verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen, van kwaad tot erger gaat. Terwijl we dan ook gaarne toestemmen, dat de zondaar op allerlei wijze door Gods alles-beheerschende voorzienigheid naar den raad Zijns willens wordt betoomd, en wel verstaan tevens, dat het proces der zonde aan de organische ontwikkeling van ons geslacht gebonden is, en eindelijk ook zeer goed inzien, dat ieder mensch niet alle dadelijke zonden bedrijft, maar dat een ieder de ééne wortelzonde van Adam op zijne eigene plaats en tijd, naar eigen aanleg en karakter, gaven en middelen verder brengt in de richting van de voldragenē vrucht, toch zullen we blijven handhaven, dat het tweede der drie punten in conflict is met Schrift en belijdenis beide.

Over het derde der drie punten kunnen we vervolgens kort zijn, daar dit immers met het tweede staat of valt. In dit derde punt wordt uitgesproken, dat God zonder het hart te vernieuwen, zoodanigen invloed op den natuurlijken mensch oefent, dat hij, alhoewel onbekwaam tot eenig zaligmakend goed, burgerlijk goed kan doen. Het is duidelijk, én uit het verband van de uitdrukking, én in het licht van de discussie, die aan deze uitspraak voorafging, dat door burgerlijk goed bedoeld wordt goeddoen in het burgerlijke leven. We krijgen hier de terreinen-leer. Op het "terrein" van de eerste tafel der wet vermag de natuurlijke mensch niets goeds te doen. Dit toch is "geestelijk" goed. Maar op het "terrein" van de tweede tafel der wet

vermag hij toch het goede te verrichten. En door den "invloed Gods", die in dit derde punt genoemd wordt, moet natuurlijk hetzelfde worden verstaan als de "algemeene werkingen des Geestes" in het tweede punt.

Nu moet men wel verstaan, dat wij vóór de synode van 1924 ook reeds over dit zoogenaamde burgerlijk goed geschreven hadden, en dat dus die synode onze beschouwing daarover welbewust heeft veroordeeld. Wij schreven namelijk in "Langs Zuivere Banen" p.72, 73: "En wat is dan burgerlijke gerechtigheid? O.i. ziet de zondaar de van God gestelde relatiën, gelegde wetten, middelen van gemeenschap etc. Hij ziet de geschiktheid en de bruikbaarheid daarvan. En nu maakt hij er gebruik van om zich zelfs wil. Slaagt hij daar nu tamelijk wel in, dan krijgt gij een handeling, die formeel overeenkomst vertoont met de wetten Gods. Dan heeft men burgerlijke gerechtigheid, betrachtning tot de deugd en uiterlijke tucht. En mislukt die poging, zooals natuurlijk dikwijls het geval is, dan vervalt ook de burgerlijke gerechtigheid, dan heeft men het tegenovergestelde. Zijn grondfout is echter, ook in het betrachten der uiterlijke tucht, dat hij God niet zoekt en bedoelt. Integendeel bedoelt hij zichzelf ook in gemeenschap met andere zondaars, en met heel de 'wereld' in zijne zonde tegenover God te handhaven in alles, wat hij doet. En dat is zonde. Ook heeft dit in de werkelijkheid kwade gevolgen voor hemzelf en zijne medeschepselen. Zijn handelend optreden tegenover zijn medemenschen en medeschepselen geschiedt naar denzelfden regel en met dezelfde gevolgen. Zoo komt het, dat de zonde zich altijd ontwikkelt en het verderf voortgaat, en blijft er toch een betrekkelijk formeel juist handelen naar gestelde wetten, die God gelegd heeft. En toch komt de natuurlijke mensch ook zoo nooit tot eenig zedelijk goed. Dat is onze beschouwing. Wie waagt nu een andere poging?"

Deze beschouwing, die het doen van zoogenaamde "burgerlijke gerechtigheid" geheel verklaart uit den totaal bedorven mensch, die echter natuurlijk licht heeft, zonder eenigen invloed op hem van gemeene gratie, heeft de synode echter niet gewild. Zij meende althans iets anders er voor in de plaats te moeten stellen. En dat andere is dan die verbeterende invloed Gods, die algemeene invloeden des Geestes, die algemeene genadewerkingen Gods op de natuur des zondaars, waardoor deze in staat gesteld wordt burgerlijk goed te doen. En deze beschouwing achten wij in strijd te zijn met Schrift en belijdenis beide. Het is niet noodig thans bewijs uit de Schrift te leveren. De belijdenis leert echter in de Canones III, IV, 4, dat de mensch wel eenige overblijfselen van natuurlijk licht heeft, dat hij daardoor eenige kennis heeft van God en de natuurlijke dingen, zoowel als van het onderscheid tusschen goed en kwaad, maar voegt er in het gedeelte, dat de synode van 1924 vergat aan te halen, aan toe, dat hij dit licht niet recht gebruikt ook in burgerlijke zaken, ja, dat hij het geheel bezoedelt en in ongerechtigheid ten onder houdt. En bij dit laatste willen we blijven.

Ik wil eindigen met enkele stellingen uwe aandacht ter bespreking voor te leggen:

1. God is God en Hij doet altijd al Zijn welbehagen. Daarom gaat Hij ook altijd recht op Zijn doel af, naar Zijn eeuwig raadsplan, terwijl alles, ook Satan en zonde en de goddelooze wereld inbegrepen, Hem daartoe dient. Op geen enkel moment der geschiedenis, van de schepping tot aan de parousia is er dan ook sprake van eene verijdeling van een oorspronkelijk plan.

2. Gods genade is niet individualistisch-particularistisch beperkt tot de uitverkorenen, doch richt zich op het organisch geheel der Kerk in Christus als haar Hoofd en dat in verband met het organisch geheel van alle schepselen, van heel den kosmos. De goddelooze verworpene is echter van deze genade, hetzij als gezindheid in God of als genadewerking beschouwd, nimmer voorwerp.

3. Behalve de werking van Gods trekkende en redende en tot in den hemel opheffende, verheerlijkende genade uitgaande tot de verkoren kern der geschapene dingen, is er ook eene werking van Gods verwerpenden, afstootenden toorn, uitgaande op den verworpen bolster.

4. Het verbond met Noach is geen vriendschapsverbond van gemeene gratie opgericht met de zondige wereld *qua talis* en buiten Christus, maar een openbaring van het ééne verbond van Gods vriendschap in Christus, zooals het heel den kosmos omspant en in zich opneemt. Tijdelijk torst de schepping den vloek, maar straks zal ook het stomme schepsel deelen in de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods.

5. Alle dingen dezes tegenwoordigen levens, regen en zonneshijn, spijs en vroolijkheid, gave en talent, huis en have, naam en positie en macht, zijn middelen, die God gebruikt, maar die ook de mensch als redelijk-zedelijk schepsel gebruikt. Doordat God ze gebruikt, dienen ze Hem in het volvoeren van Zijn raad. Doordat de mensch ze gebruikt zijn ze zooveele obligaties, waarmee hij voor den eisch staat om God te danken en te dienen.

6. De prediking des Evangelies is als zoodanig en opzichzelf gedacht zegen noch vloek. Ze spreekt den mensch toe als redelijk-zedelijk en daarom voor God verantwoordelijk schepsel. God echter gebruikt ook die prediking tot de uitvoering van Zijn raad der pre-

destinatie, beide der verkiezing en der verwerping, zoodat Hij, zonder de zedelijke natuur des menschen en zijne verantwoordelijkheid aan te tasten of te negeeren, den éénen tot de zaligheid roept, den anderen verhardt. De prediking des evangelies is daarom geen genade voor de verworpenen, noch ooit aldus bedoeld door God.

7. Gebonden aan de organische ontwikkeling van ons geslacht en in den toom van Gods alles-beheerschende Voorzienigheid, ontwikkelt zich de zonde zoo snel mogelijk, mede door eene inwerking van Gods toorn op de lusten des vleesches. Er is geen werking des Heiligen Geestes, waardoor de natuurlijke mensch buiten de wedergeboorte om eenigszins verbeterd wordt. Ieder mensch draagt de vrucht van de wortelzonde van Adam overeenkomstig zijn tijd, plaats, omstandigheden, middelen, aanleg en karakter.

8. De mensch heeft eenige overblijfselen van natuurlijk licht, niet van zijne oorspronkelijke kennis, gerechtigheid en heiligheid. Deze laatste zijn niet slechts geheel verloren, maar ook in haar tegendeel omgekeerd. Vandaar, dat de natuurlijke mensch dit natuurlijk licht slechts geheel bezoedelen kan en in ongerechtigheid ten onder houden.

9. Burgerlijk goed is een poging van den zondigen mensch, om, waar hij de van God gestelde relatiën en wetten in den kosmos door zijn natuurlijk licht ontwaart, en de bruikbaarheid daarvan inziet, uit eigen belang zijn leven in verband met het leven zijner medeschepselen naar die wetten Gods in uitwendigen zin in te richten. Gelukt hem dit, dan geeft God, Die Zich aan Zijne eigene ordinatiën houdt, hem succes. Maar succes is geen zegen. In den weg van zijn succes wordt hij steeds grooter, wordt hij voor steeds meer verantwoordelijk, en verzwaart hij onder Gods toorn zijn eigen oordeel.

10. Er is in de Heilige Schrift geen wezenlijk verschil in beteekenis tusschen zulke termen als genade, gunst, liefde, vriendschap, goedheid, goedertierenheid, barmhartigheid. Zij betreffen alle de relatie en werking van Gods vriendschapsverbond jegens den verkoren kern.

11. De idee eener gemeene gratie begint in dogmenhistorischen zin niet bij Calvijn, gaat ook niet terug tot op Augustinus, maar haar begin moet worden gezocht in den tijd der Scholastieken, met name bij Thomas van Aquino. Het kan dan ook niet gezegd worden, dat deze leer bij uitstek Calvinistisch is.

12. De Drie Formulieren van Eenigheid weten van geen gemeene genade. De eenige plaats, waar de term "gemeene genade" voorkomt, legt hem op de lippen der Remonstranten. De "Drie Punten" zijn geen verklaringen, maar toevoegselen aan de belijdenis der Gereformeerde Kerken.

13. De synode van Kalamazoo heeft in haar "Drie Punten" wezenlijk Kuyper's Gemeene Gratie tot een dogma verheven, en daardoor alle verdere studie over deze kwestie feitelijk den pas afgesneden.

14. De Christen scheidt zich niet in Anabaptistischen zin van de wereld; ook is het niet zijne roeping de 'wereld' te verbeteren, maar om heel zijn leven in de wereld uit het beginsel der wedergeboorte en naar den Woorde Gods te leven, en de zaak van den Zone Gods te vertegenwoordigen als van de partij des levenden Gods.

15. Daar de onderscheiding "beeld Gods in engeren en in ruimeren zin" licht aanleiding zijn kan tot het misverstand, als zou er nog iets van de positieve werking der oorspronkelijke gerechtigheid zijn overgebleven in den gevallen mensch, is het beter te spreken van het beeld Gods in formeelen en in materieelen zin,

en te zeggen, dat het laatste in zijn tegendeel werd omgezet door de zonde.

16. Het zoogenaamde "werkverbond" was geen verbond der werken, maar de eerste en aardsche openbaring van Gods vriendschapsverbond. In dit verbond kon de mensch het eeuwige leven niet verdienen, noch ook ooit bereiken, doch slechts het aardsche leven, dat hij bezat in den weg der gehoorzaamheid behouden.

17. De overheid als zoodanig, afgedacht van de zwaardmacht, is niet ingesteld om der zonde wil, maar opgekomen uit het huisgezin. Haar gezag kan daarom ook worden verdedigd met een beroep op het vijfde gebod.

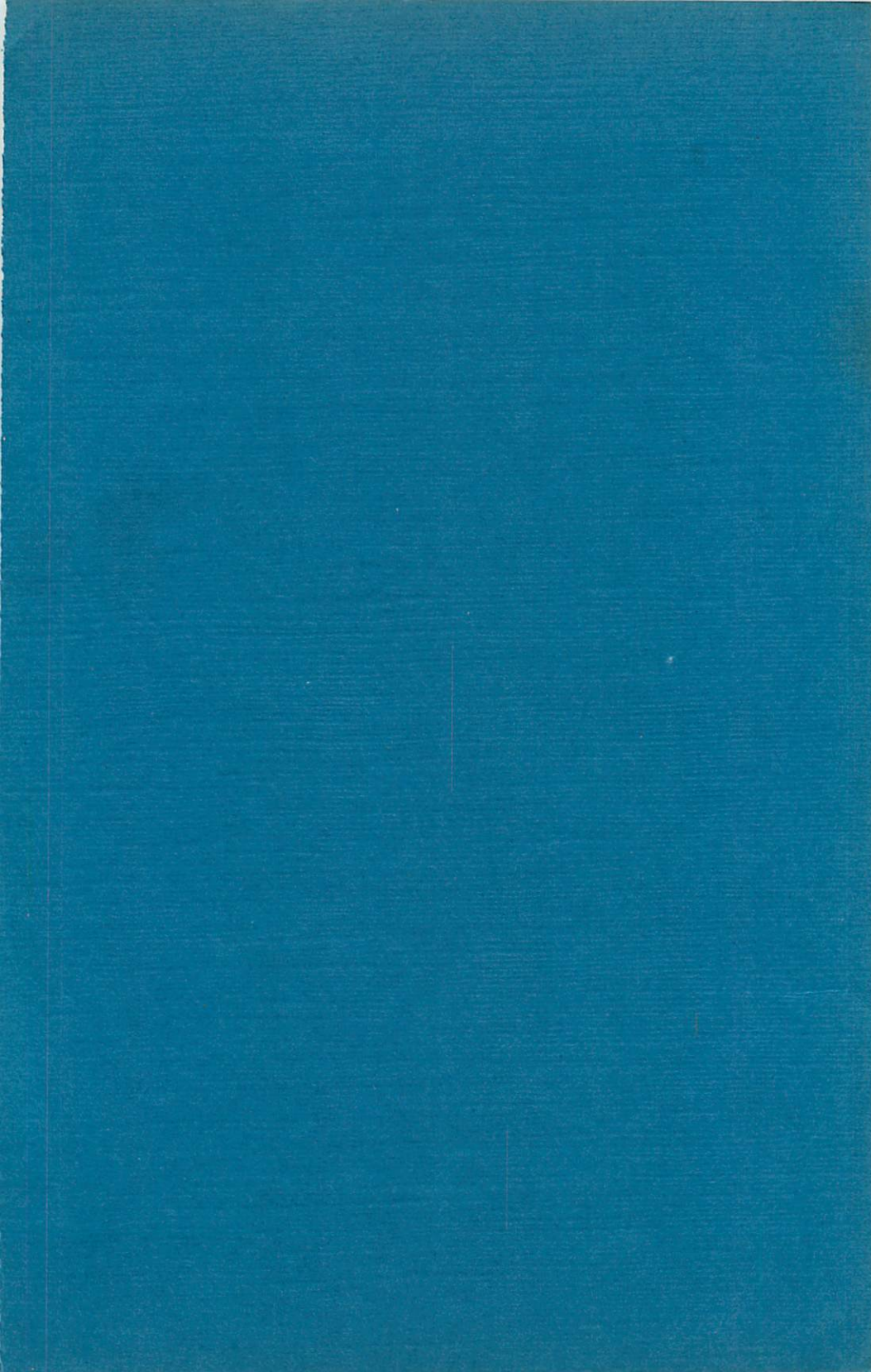
18. Een goddelooze overheid staat wel op de plaats des gezags, waarmee zij van Godswege is bekleed, maar regeert niet bij de gratie Gods.

19. Synode en Classis zijn geen vergaderingen met hoogere macht bekleed dan de kerkeraad, doch slechts meerdere of bredere vergaderingen; zij kunnen dus niet de bevoegheid hebben, om ambtsdragers uit hun ambt te ontzetten.

20. De geschiedenis bewijst duidelijk, dat de tegenwoordige Protestantsche Gereformeerde Kerken niet uit de Christelijke Gereformeerde Kerken zijn uitgetreden, maar door de laatste buiten haar gemeenschap zijn gebannen, omdat ze zich meenden te moeten keeren tegen de uitspraken van de Kalamazoosche synode.

Ik dank u.

H. H.

De artikelen reeks die Ds. H. Hoeksema geschreven heeft in de Standard Bearer in antwoord op de artikelen van Ds. D. Zwier in de Wachter, zullen binnenkort in boekvorm verschijnen.

Dit boek is te verkrijgen aan het volgende adres:

The Reformed Free Publishing Association
524 Henry Ave., S. E., Grand Rapids, Mich.

De volgende Pamfletten zijn weer op nieuw verschenen,

The Biblical Ground for Infant Baptism.
The Prayers of all Saints.
The Antichrist.
Jesus Saviour.

Uitgegeven door de
Sunday School Mission Publishing Society,
849 Oakhill St., S. E., Grand Rapids, Mich.

Als ge belang stelt in de artikelen van Dr. K. Schilder in verband met het Referaat van Ds. H. Hoeksema, teeken dan in op "De Reformatie", een Theologisch Tijdschrift, dat wekelijks verschijnt. Prijs \$4.25 per jaar. Zende uw (money order) aan Mr. R. Schaafsma, 524 Henry Ave., S. E., Grand Rapids, Mich.